

21 Şubat Dünya Anadili Günü kutlu Olsun

2000 جىل 21 مىڭ يىلدا دۇنيا ئانىلىرى كۈنى

Herkesin kendi anadilini özgürce edinmesine ve geliştirmesine dikkat çekmek ve farkındalık yaratmak için Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)'nun kararıyla 21 Şubat 2000 tarihinden itibaren bugün Dünya Anadili Günü olarak kutlanmaktadır. Zira anadili insanın haysiyetidir. Yaşam hakkı kadar kutsaldır.

Anadili anadır, anadilini bilmeyen insan öksüzdür. Bu anlamda dünya üzerinde kimsenin anadilinden yoksun ve anadilinin terbiyesinden öksüz kalmaması dileği ile Dünya Anadili Gününü içtenlikle kutluyorum. Bütün dillere kutlu olsun.

Çok dillilik veya herhangi bir dili bilmek zenginliktir. Ana dili ise ana sütüyle birlikte insana ruh veren canlı bir dinamiktir. Bu dinamiği Konfüçyüs (M.Ö 551- M.Ö 479) şöyle tarif eder: **“Bir toplumu yok etmek için silahlara gerek yok. Lisanını unutturmak yeterlidir.”**

Diyarbakırlı Malfono Naum Faik (1868-1930) ise anadili şöyle tanımlar: **“Anadilini bilmeyen bir insan niçin var olduğunu bilemez** **لَا يَدْرِي لِمَ هُوَ حَيٌّ أَوْ مَيِّتٌ**”

Yabancı herhangi bir dili bilmek elbise giymeye benzer. İnsan her zaman yeni bir elbise edinebilir. Ama ana dili öyle değildir. Anadili insanın derisi gibidir. Onu çıkarıp yerine yenisini giymek mümkün değildir.

‘Ana dili’ ile ‘ana dil’ kavramı arasında fark vardır. Farklı anlam taşıyan bu iki kavram bazen anlam karmaşasına ve kafa karışıklığına neden olmaktadır.

‘Ana dil’ kavramındaki ana sözcüğü ‘anne’ değil, temel, asıl, kaynak, yatak, esas anlamlarında kullanılmaktadır. Bu tanımlama bir dilin tarihsel gücünü göstermek açısından oldukça önemlidir. ‘Ana dil’ tanımında içinde başka diller barındıran kaynak dil, kendisinden başka diller veya lehçeler türetmiş; birden çok dile yataklık eden dil, akraba dillerin türediği dil anlamına gelir. Ana dili ise, aileden, sosyal çevreden ve içinde bulunulan dilsel ve kültürel ortamdan bilinçli bir öğrenim evresi olmadan öğrenilen; daha çok evde ve sokakta konuşulan dildir. Dolayısıyla ‘ana dili’, kavramındaki ana sözcüğü doğrudan anne ile ilgilidir. İnsanın annesinden öğrendiği dil anlamına gelir. Bu da, ayrı bir etnik köken vurgusu taşıyan farklı bir dil anlamına gelir.

Dilbilimcilere göre, başka dillere kaynaklık yapmış yeryüzünde ana dil sayısı çok azdır. Bugün birer kültür dili sayılan Fransızca ve İtalyanca gibi Romen dilleri Latince'nin kollarıdır. Dolayısıyla Latince bir ana dildir. İfade etmem gerekir ki, **Süryanice de, tıpkı Latince gibi evrensel kültür için bir ana dildir. Kaynak bir dildir. Süryaniler içinse ana dildir.**

İnsanlık tarihinde her dilin bir hikâyesi vardır. Ancak Süryanicenin hikâyesi kendine özgüdür. Zira Süryanice antik Bethnahrin (Mezopotamya)'de gelişen organik kültürün taşıyıcısı ve mirasçısıdır. Medeniyetin gelişiminde rol oynamış kadim bir dildir. Doğu'nun bağrından türemiş, Asur İmparatorluğunun resmi dili olmuş, dünyanın eski dillerinden biridir¹. Antakya Kilisesi'in doğusuyla gelişen, Dicle ve Fırat'ın uzun tarihidir. Düşünce tarihinde iz bırakmış Nusaybin, Urfa, Gundişapur ve Kinneşrin okulunun dilidir. Mor Gabriel ve Mor Hananyo (Deyrulzafaran) manastırının dilidir. Sosyal arka planda başka faktörler olsa da, Süryanice'nin kavramsal derinliği ve etkinliği olmasaydı, kilisedeki ritüeller bu denli gelişkin olmazdı. Bu boyutuyla, Hıristiyanlık teolojisinde güçlü kavramlara sahip olan Süryanice, Hıristiyanlığın bir dili olarak nitelendirilebilir. Uygarlık tarihi içinde özgün bir yere sahip olan bu dil kimliğimizdir. Hatta tarihsel ana yurdumuz olan Bethnahrin / Mezopotamya'nın toprağı ve güneşi demektir. Bethnahrin'in hüznü ve mistik sırları demektir.

Süryanice, Doğu-Batı düşüncesine sunduğu önemli katkılarla Hıristiyanlığın yayılmasına, düşüncenin, felsefenin gelişmesine, Yunan uygarlığının Arap dünyasına ve Avrupa'ya ulaşmasında öncü rol oynamış bir dildir. Dolayısıyla, Süryanice, uygarlık ve insanlık tarihinde özgün bir geçmişe sahiptir. Sosyo-kültürel ve sanatsal açıdan bölgenin yaşamında açılımcı karakteriyle bilinir. Etkin olduğu tarihsel dönemlerde kültürlerarası etkileşimde önemli bir köprü vazifesi görmüştür. Doğu-Batı düşüncesine, medeniyetin, felsefenin ve akılcılığın gelişmesine katkı sunmuştur. Düşünce dünyasında açtığı çığır, Arap dünyasına ve Avrupa'ya dek ulaşmıştır. Antikitenin İslam dünyasına aktarılmasında, rolü ve etkisi büyüktür. Başta Arapçaya ve İslam felsefesine sunduğu önemli katkılarla temayüz etmektedir. Edebiyatın

¹ Asur İmparatorluğu'nun tahtında hüküm süren Kral Senharip döneminde (MÖ 705-681), Süryanice/Aramice dili, imparatorluğun geniş toprakları içinde en yaygın ve etkili dil oldu. Bu dönemde Kral Senharip, imparatorluğun sınırları dışındaki dünya liderleriyle yazışmalarında bu dili resmi dil olarak kabul etti. Kral Senharip'in danışmanı olan Bilge Ahiqar, Süryanice dilinde ve alfabetiyle "Ahiqar'ın Bilgeliği" adlı bir kitap kaleme aldı. Şans eseri, MÖ 5. yüzyıla tarihlenen bu kitaptan bir kopya günümüze ulaştı. Bugün, Ahiqar'ın kitabı dünya edebiyatında yaşayan en eski eser olarak kabul edilir ve yine, Süryanice alfabetiyle yazılmıştır.

farklı alanlarında zengin bir miras bırakarak, ruhsal farkındalıkla, sosyal düşüncenin gelişimine hizmet etmiştir. Bu hakikat -bilimsel bir bakışla- gün yüzüne çıktıkça, anlaşıldıkça, Süryanicenin daha çok değer kazanacağını düşünüyorum.

Bilindiği üzere, Süryani alfabesi, Asur-Babil çivi yazısının alfabeli yazı sistemine evrilmesinin bir ürünüdür. Diğer tüm dillerin alfabesi bu ilk alfabe sistemine dayanarak gelişmiştir. Daha az yaygın olan ve ender bilinen bir özellik, çivi yazısındaki sembollerden ortaya çıkan kelimelerin alfabetik sistemde de kullanılmasıdır. Doğu Aramicenin uzantısı olan Süryanicenin leksik kelime hazinesini Asurca, Babilce ve Akadçadan geliştirdiği tarihsel olarak bilinmektedir. Bu açıdan, Süryanicenin de İbranice ve Arapça gibi diğer Semitik dillerle olan ilişkisi bu ortak dil hazinesini paylaşmasından kaynaklanıyor. Etimolojik açıdan Akadça Süryanice için çok önemli bir havza özelliğine sahiptir. Akadça, Sami dilleri (Süryanice, İbranice, Arapça) ve diğer dillerin araştırmalarında, öncül bir dayanak noktasıdır.

Süryanice, İbranice ve Arapçayla kardeş dil olarak biliniyorsa da, bu dilleri derinden etkilemiştir. Sami aile grubuna giren Süryanice, eski Aramice dilinin geliştirilmiş bir uzantısıdır. Bir zamanlar, Ortadoğu'nun genelinde yaygın olarak kullanılan bir dildi. Ayrıca Türklerin tarih boyunca kullandığı onsekiz çeşit abece ve yazı dizgesinden birisi de Süryani alfabesi olduğu bilinmektedir.

İsa Mesih'in konuştuğu dil olması nedeniyle, Hıristiyanlık âlemi içinde saygın bir yere sahiptir. Estrangelî, Doğu ve Batı olarak bilinen üç benzer karakteri (yazı şekli) vardır. Bir yazı şeklini okuyan, diğerlerini de rahatlıkla okuyabilmektedir. Her dilde gözüken lehçe farklılığı Süryanice'de de mevcuttur: Doğu ve Batı olarak, iki lehçeye ayrılır. Halk arasında Doğu şivesi, geçeneysel olarak daha çok "**Keldanice veya Asurice**" ismiyle bilinirken, Batı şivesi ise salt "**Süryanice**" adlandırılmaktadır. Telaffuz farkı (a ve o sesi) gözardı edilirse, Süryanicenin bu iki lehçesi arasında belirgin bir fark yoktur.

Süryanice dili, yazı ve edebiyat dilinden ayrı, bir de halkın konuştuğu bir şiveye / lehçeye sahiptir. Bölgesel ve yerel özellikler arz etse de, bu konuşma şivesi / lehçesi de kendi bünyesi içinde iki telaffuza ayrılmaktadır. Irak, İran ve Türkiye'nin Şırnak (ve eskiden Hakkari) yöresinde konuşulan halk dili "**Aşuri veyahut Suret**"; Mardin yöresinde (Turabdin'de) konuşulan halk dili ise, "**Turoyo veyahut Surayt**" adlandırılmaktadır.

Günümüzde, Süryani Ortodoks Kilisesi, Süryani Katolik Kilisesi, Maruni Kilisesi günlük dualarda ve liturjik ayinlerde -yerel dille birlikte- Süryanicenin batı lehçesini; Doğu Havarisel Asur Kilisesi, Keldani Kilisesi, Süryanicenin doğu lehçesini kullanmaktadır. Melkit Kilisesi (ortodoks ve katolik) ise, 7. yüzyıldan sonra Süryaniceyle olan organik bağını tamamıyla kopararak Arapçaya yönelmiştir.

Dil bazen, sosyo-politik bilince ve anlama kapasitesine göre algılanmakta, bazen *istendiği* gibi yorumlanmakta ve değerlendirilmektedir. Bu tarz bir algılama ve yorumlama bir dilin taşıdığı değerlerin amacından ziyade neye nasıl yaklaşıldığıyla ve neyin nasıl anlaşıldığıyla ilintilidir. Ancak bilinmelidir ki, kendini bilen ve kültürel farkındalığı yüksek hiçbir samimi insan (veya grup), dili istediği şekilde anlama ve yorumlama gafletine düşmez. Buna yeltenmez. Aksine dildeki temel ve nihai amacın ne olduğunu yakalama gayreti içerisinde olur. Dili var eden arka plandaki geliştirici düşünsel vitaminlerden tıpkı bir gıda kaynağı gibi beslenmeyi dikkate alır. Çünkü öteden beri kültürün ana damarını oluşturan dil, insanların ve toplumların dönüşmesinde etkili bir güç gibi işlev görmektedir.

İnsan bir şeyi severse, onu anlamayı ve geliştirmeyi de öğrenir. Hayatın bütün alanlarında olduğu gibi anadili korumak ve geliştirmek için **‘samimi farkındalığa ve tutarlı çabalara’** çok ihtiyaç var. Halil Cibran’ın (1883-1931) deyişiyle, **“Samimiyet tüm eylemlerimizi onurlu ve güzel yapar.”**

Yazar Osho (1931-1990)’ya göre, **“Farkındalık duyarlılıkla gelir. Yaptığın her şeyde daha duyarlı olmalısın. Farkındalık her şeyi açan anahtardır. O varoluşun tüm kilitlerini açar. Farkındalık, senin an be an, uyanık halde, kendinin bilincinde olarak ve etrafında olan biten her şeye anında yanıt verme bilinciyle yaşamaktır. Yaşam bir enstrümandır ve farkındalık onun en harika müziğidir.”**

Bir dilin ölmesi, o dili konuşan halkın, o dille yaratılan mirasın yok olması demektir. Çünkü dil, sadece insanlar arasında anlaşma aracı değildir. Bu dildeki bilginin, bilgeliğin geleceğe aktarılmasını sağlayan, geçmiş ile gelecek arasındaki ilişkiyi geliştiren bir araçtır. Dolayısıyla anadilin canlılığı kültürel farkındalıkla doğru orantılıdır. Canlanması ve hayat bulması sevenlerin ve bilenlerin kararıyla değil, onu kucaklayacak olan toplumsal kesimlerin ve bireylerin iradesi, kararı, kişiliği, kapasitesi, ufku, iç dünyası, sorumluluk anlayışı ve niyetiyle mümkündür. Tüm bu anlatılanların daha sağlıklı işlemesi için dilin sahipleri ve yerel yönetimlerin anadili desteklemesi hayati önem arz eder.

Süryanice gibi tehlike altındaki bir dilin korunması ve geliştirilmesi, Süryani kurumları başta olmak üzere, toplumun geniş kesimlerinin desteğine ve uzman şahsiyetlerin aktif katılımına ihtiyaç vardır. Zira **altının kıymetini nasıl sarraf biliyorsa** kültür ve dilin kıymetini de onu korumaya gayret edenler bilir. Çünkü kültürel derinlik anlaşılmadan, o derinliği oluşturan dilin zenginliğine ait hazinenin kıymeti de bilinmez.

Kürtçede veciz bir söz der ki; **“Ya âşık ba, ya muhtaç ba!”**

Korumak için anadilimize hem âşık, hem muhtaç olma hassasiyetine sahip olmalıyız. Tuz olma vasfını yitirmeden bu iki alanda çok ama çok kafa yormalıyız.

Saygılarımla..

Yusuf Beğtaş

Süryani Dili-Kültürü ve Edebiyatı Derneği / Mardin

Kaynak:

1. www.karyohliso.com websitesi.
2. Muhtelif websiteleri.